

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત વડી અદાલતમાં અમદાવાદ ખાતે

સ્પેશ્યલ ક્રીમીનલ એપ્લીકેશન (ફોર ક્વોશીંગ) નં ૪૨૪૨/૨૦૧૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી જે.બી. પારડીવાલા

=====

૧ સ્થાનિક અખબારોના પ્રતિનિધિઓને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી

આપવામાં આવી શકે છે કે નહીં? હા

૨ રિપોર્ટને સંદર્ભિત કરવું કે નહીં? હા

૩ શું માનનીય ન્યાયમૂર્તીશ્રી નિર્ણયની સ્વચ્છ નકલ જોવા ઇચ્છે છે ?

૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ ના અર્થઘટન અંગે અથવા તેના હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ આદેશ અંગે કાયદાનો કોઈ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સમાવેશ પામે છે? ના

૫ શું તેને દીવાની ન્યાયાધીશને પરિપત્રીત કરવાનું છે ? હા

=====

નંદલાલ સોમનાથ ચાદવ....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

હાજરી:

અરજદાર(ઓ) ક્રમાંક નં ૧ માટે શ્રી આશિષ એમ દાગલી, વકીલ;

પ્રતિવાદી(ઓ) ક્રમાંક નં ૧ માટે શ્રી એ.એન. શાહ, એ.પી.પી.

=====

પીઠાસીન: માનનીય શ્રી ન્યાયાધીશન્યાયમૂર્તીશ્રી જે.બી.
પારડીવાળાપારડીવાલા

તારીખ : ૧૨/૧૨/૨૦૧૪

સી.એ.વી. ચુકાદો

૧. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ કરવામાં આવેલી આ અરજી દ્વારા અરજદાર-મૂળ ફરિયાદીએ ફોજદારી પુનર્વીક્ષા અરજી નં ૨૧૮/૨૦૧૦ માં વડોદરાના વિદ્વાન લમા અધિક સત્ર ન્યાયાધીશ દ્વારા તા. ૧૯મી જૂન, ૨૦૧૪ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશની કાયદેસરતા અને માન્યતાને પ્રશ્નાધીન બનાવી છે, જેના દ્વારા વિદ્વાન વધારાના સત્ર ન્યાયાધીશે એમ. કેસ નં ૫/૨૦૧૦ માં આંક-૧ નીચે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તા. ૨૩મી જુલાઈ, ૨૦૧૨ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશ વિરુદ્ધ ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલ પુનર્વીક્ષા અરજી નામંજૂર કરી હતી.

૨. આ અરજીને જન્મ આપતાં તથ્યોનો સંક્ષેપ નીચે મુજબ કરી શકાય છે:

૩. અરજદારે, તેમાંથી આરોપી તરીકે નામ દર્શાવવામાં આવેલ ત્રણ વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૪૦૬, ૪૨૦, ૪૬૫, ૫૬૭, ૪૬૮, ૪૭૧, ૫૦૪, ૫૦૬(૨), ૩૮૩ અને ૩૮૫ સાથે કલમો ૧૧૪ અને ૩૪ વાંચતા દંડનીય ગુનાની બાબતે, વડી અદાલતના શીખેલા ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ પ્રથમ વર્ગ, વડોદરા સમક્ષ ખાનગી ફરિયાદ દાખલ કરી હતી.

૪. એવું પ્રત્યક્ષ થાય છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે તા. ૨૦મી જૂન, ૨૦૦૮ના આદેશ દ્વારા સંહિતાની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ પોલીસને તપાસ હાથ ધરવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો. તે મુજબ, ફરિયાદ વડોદરા સ્થિત મકરપુરા પોલીસ સ્ટેશનમાં એમ. કેસ નં. ૫/૨૦૧૦ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી.

૫. એવું જણાય છે કે પોલીસે, તપાસ પૂર્ણ કર્યા બાદ, તા. ૮મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૦ના રોજ 'સી' સમરી અહેવાલ એ જણાવતાં દાખલ કર્યો હતો કે વિવાદ નાગરિક સ્વરૂપનો હતો અને આરોપપત્ર દાખલ કરવા માટે કોઈ કેસ બનતો ન હતો. એવું જણાય છે કે તપાસ અધિકારી દ્વારા દાખલ કરાયેલા આવા 'સી' સમરી અહેવાલ સામે ફરિયાદીએ પોતાની વાંધાઓ નોંધાવ્યા હતા. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે ફરિયાદી દ્વારા 'સી' સમરી અહેવાલ

સામે ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓ સ્વીકાર્યા હતા અને ઉચ્ચ પોલીસ અધિકારી મારફતે આ મામલે વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૬. એવું જણાય છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશ અનુસારે પોલીસ દ્વારા તપાસ ચાલુ રાખવામાં આવી હતી. દરમિયાન, આરોપી ક્રમાંક નં ૧ ફરિયાદ ૨૬ કરાવવા માટે ફોજદારી વિવિધ અરજી ક્રમાંક નં ૮૩૫૭ ઓફ / ૨૦૧૧ દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ આવ્યો હતો. જોકે, તે જ આ અદાલતે સ્વીકારેલી નહોતી અને તેને નામંજૂર કરવાની આજ્ઞા કરવામાં આવી હતી. કારણ કે ફરિયાદી તપાસ જે રીતે હાથ ધરવામાં આવી રહી હતી તેનાથી સંતુષ્ટ નહોતો, તેથી તેણે ૨૭મી જૂન, ૨૦૧૧ તારીખની એક અરજી પણ કરી હતી, જેમાં પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી કે તપાસ ડી.સી.બી. પોલીસ સ્ટેશનને સોંપવામાં આવે. જોકે, આવી પ્રાર્થના અદાલતે નામંજૂર કરી હતી.

૭. એ પણ જણાય છે કે દરમિયાન, આરોપી નં. ૨ ઉપલબ્ધ ન હોવાથી સંહિતાની કલમ ૭૦ હેઠળ વોરંટ જારી કરવાનો પણ આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો. જોકે, આરોપી નં. ૧ની ધરપકડ કરવા માટે કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા નહોતા. એ પણ જણાય છે કે ત્યારબાદ ફરિયાદીએ તા. ૭મી એપ્રિલ ૨૦૧૧ના અરજપત્ર દ્વારા અદાલતને ભારત દંડ સંહિતાની

કલમ ૧૬૬ હેઠળ તપાસ અધિકારી વિરુદ્ધ યોગ્ય પગલાં લેવા વિનંતી કરી હતી.

૮. જ્યારે સંહિતાની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે આદેશ આપેલ વધુ તપાસ પ્રગતિમાં હતી, ત્યારે અચાનક જ ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ પ્રથમ વર્ગ, વડોદરાએ, ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલ મૂળ ફરિયાદ પર સંજ્ઞાન લીધું અને સંહિતાની કલમ ૨૦૪ હેઠળ પ્રક્રિયા જારી કરવાનો આદેશ કર્યો. તેથી, એવું જણાય છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે પોલીસ દ્વારા ચાલી રહેલી તપાસના અહેવાલની પ્રતીક્ષા બાકી હોવા છતાં સંહિતાની કલમ ૧૮૦(૧) ઉપકલમ (એ) હેઠળ મૂળ ફરિયાદ પર સંજ્ઞાન લેવું યોગ્ય માન્યું હતું.

૯. પ્રથમ વર્ગના માનનીય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તા. ૨૩મી જુલાઈ, ૨૦૧૨ના રોજ પસાર કરાયેલ એવો આદેશને ફરિયાદીએ ફોજદારી પુનર્વિલોકન અરજી ક્રમાંક નં ૨૧૮ ઓફ / ૨૦૧૨ દાખલ કરીને પુનર્વિલોકન અદાલત સમક્ષ પડકાર્યો હતો. પુનર્વિલોકન અદાલતે તા. ૧૮મી જૂન, ૨૦૧૪ના આદેશ દ્વારા ઉક્ત અરજી નામંજૂર કરી હતી અને તેથી માનનીય મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને ચથાવત્ રાખ્યો હતો.

૧૦. પુનરીક્ષણ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી અસંતુષ્ટ થઈ, ફરિયાદી આ અરજી લઈને હાજર થયો છે.

૧૧. અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી ડાગલીએ જોરદાર રીતે રજૂઆત કરી કે વાંધાગ્રસ્ત આદેશ કાયદાની દૃષ્ટિએ ભૂલભર્યો છે અને તેને રદ કરવામાં આવવો જોઈએ. શ્રી ડાગલીનો મુખ્ય તર્ક એ છે કે મેજિસ્ટ્રેટ 'સી' સમરી અહેવાલ ફગાવ્યા પછી, અને તે જ બાકી હોય ત્યારે વધુ તપાસ હાથ ધરવા માટે મેજિસ્ટ્રેટે આપેલા આદેશને અનુસરીને, મેજિસ્ટ્રેટ અચાનક પોતે જ સંહિતાની કલમ ૧૮૦(૧)(એ) હેઠળ મૂળ ફરિયાદ પર સંજ્ઞાન લઈ શકતા નહોતા. શ્રી ડાગલી રજૂ કરે છે કે આવી કાર્યવાહીનો માર્ગ માત્ર વધુ તપાસનો અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા બાદ જ કાયદેસર રીતે અનુમત્ય છે. શ્રી ડાગલી રજૂ કરે છે કે આવી પરિસ્થિતિમાં વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા કરવામાં આવેલ વાંધાગ્રસ્ત આદેશ તથા પુનર્વિચાર અદાલત દ્વારા તેની પુષ્ટિ, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓના વિરોધમાં છે.

૧૨. બીજી તરફ, રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી એ.એન. શાહે આ અરજીનો વિરોધ કરતાં રજૂઆત કરી છે કે પડકારાયેલા આદેશો પસાર કરતી વખતે નીચલી અદાલતો દ્વારા કોઈ ભૂલ, કાયદાની ભૂલ તો દૂરની વાત, કરવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય તેમ નથી. શ્રી

શાહ રજૂ કરે છે કે મેજિસ્ટ્રેટે અગાઉ કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસ કરવાનો આદેશ કર્યો હતો એટલા માત્રથી ફરીયાદ સંપૂર્ણપણે લુપ્ત થઈ જાય એવો પરિણામ થતો નથી અને તેથી મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતાની કલમો ૨૦૦, ૨૦૩ અને ૨૦૪ હેઠળ આગળ વધવાથી પ્રતિબંધિત ગણાવી શકાય નહીં.

૧૩. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, શ્રી શાહ, વિદ્વાન એ.પી.પી. પ્રાર્થના કરે છે કે આ અરજીમાં કોઈ ચુકિત ન હોઈ, તે નામંજૂર થવા યોગ્ય છે.

૧૪. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા બાદ અને નોંધપોથી પરના સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી, આ અરજીમાં મારા વિચારાર્થે ઉપસ્થિત થતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે, નીચેની અદાલતોએ પડકારાયેલા આદેશો પસાર કરતી વખતે કોઈ ભૂલ કરી છે કે નહીં.

૧૫. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ નો અધ્યાય ૧૨, પોલીસને આપવામાં આવતી માહિતી અને તેમની તપાસ કરવાની સત્તાઓ અંગે છે. કલમ ૧૫૬(૧) હેઠળ પોલીસ મથકના પ્રભારી અધિકારીને, મેજિસ્ટ્રેટના આદેશ વિના, કોઈપણ સંજોગ કેસની તપાસ કરવાની સત્તા સોંપવામાં આવી છે. કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ, કલમ ૧૮૦ મુજબ સશક્ત બનાવવામાં આવેલ મેજિસ્ટ્રેટને, કલમ ૧૫૬(૧) માં દર્શાવ્યા મુજબ તપાસ કરવાનો આદેશ આપવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. કલમ ૧૫૭ થી આગળની જોગવાઈઓ તપાસ માટેની સત્તા અને પ્રક્રિયા સાથે

સંબંધિત છે. કલમ ૧૬૯ માં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે તપાસ દરમિયાન જો પોલીસ મથકના પ્રભારી અધિકારીને એવું જણાય કે આરોપીને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મોકલવા યોગ્ય ઠરે તેવા પૂરતા પુરાવા અથવા શંકા માટેનો વાજબી આધાર ઉપલબ્ધ નથી, તો એવો અધિકારી, જો તે વ્યક્તિ કસ્ટડીમાં હોય, તો તેને બોન્ડ લખાવીને (જામીનદાર સાથે અથવા જામીનદાર વિના), જ્યારે અને જો જરૂરી થાય ત્યારે, પોલીસ અહેવાલના આધારે ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવા અને આરોપીનો કેસ ચલાવવા અથવા તેને વિચારણાર્થે સોંપવા સશક્ત મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર રહેવા માટે મુક્ત કરશે. કલમ ૧૭૦ માં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે તપાસ દરમિયાન જો પોલીસ મથકના પ્રભારી અધિકારીને એવું જણાય કે આરોપીને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મોકલવા યોગ્ય ઠરે તેવા પૂરતા પુરાવા અથવા શંકા માટેનો વાજબી આધાર ઉપલબ્ધ છે, તો એવો અધિકારી આરોપીને કસ્ટડી હેઠળ પોલીસ અહેવાલના આધારે ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવા અને આરોપીનો કેસ ચલાવવા અથવા તેને વિચારણાર્થે સોંપવા સશક્ત મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મોકલશે. જો ગુનો જામીનપાત્ર હોય, તો અધિકારી એવો નિર્ધારિત દિવસે એવા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર રહેવા અને ભિન્ન આદેશ ન થાય ત્યાં સુધી એવા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રોજબરોજ હાજરી આપવા માટે તેની પાસેથી સુરક્ષા લેશે. કલમ ૧૭૩(૧) હેઠળ પોલીસ અધિકારી પર બિનજરૂરી વિલંબ વિના તપાસ પૂર્ણ કરવાની ફરજ મૂકવામાં આવી છે. કલમ ૧૭૩(૨) માં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે તપાસ પૂર્ણ થતાં જ

પોલીસ મથકનો પ્રભારી અધિકારી, પોલીસ અહેવાલના આધારે ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવા સશક્ત મેજિસ્ટ્રેટને, તે ઉપકલમમાં ઉલ્લેખિત વિવિધ વિગતો દર્શાવતો નિર્ધારિત નમૂનામાં અહેવાલ મોકલશે.

૧૬. કલમ ૧૮૦ (૧), જે અધ્યાય ૧૪ ('કાર્યવાહીની શરૂઆત માટે આવશ્યક શરતો') માં આવે છે, આ તબક્કે ઉતારી શકાય છે. તે નીચે મુજબ છે :

"(૧) આ અધ્યાયની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, પ્રથમ વર્ગના કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ તથા પેટા-કલમ (૨) હેઠળ આ બાબતમાં વિશેષ સત્તાપ્રાપ્ત બીજા વર્ગના કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ, કોઈપણ ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે

(એ) એવા ગુનાનું ગઠન કરતા તથ્યો અંગેની ફરિયાદ પ્રાપ્ત થતાં;

(બી) આવા તથ્યો અંગે પોલીસ અહેવાલ પ્રાપ્ત થવા પર;

(સી) પોલીસ અધિકારી સિવાયના કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત માહિતી પર, અથવા પોતાના જ જ્ઞાનના આધારે, કે આવો ગુનો કરવામાં આવ્યો છે". જે ઉતારવામાં આવ્યું છે તે કલમ ૧૮૦ છે, જેમ તે હાલમાં અસ્તિત્વમાં છે. અગાઉની સંહિતાની કલમ ૧૮૦ થોડું ભિન્ન હતી.

ઉપકલમો (૧) (બી) આ રીતે હતી: “આવા તથ્યો અંગે કોઈપણ પોલીસ અધિકારીએ લેખિતમાં આપેલ અહેવાલ પર”. ઉપકલમો (૧) (સી) માં 'જ્ઞાન' શબ્દ પછી 'અથવા શંકા' શબ્દો આવતા હતા, અને હવે આ શબ્દો કાઢી નાખવામાં આવ્યા છે.

૧૭. સંહિતાનો અધ્યાય ૧૫ (કલમો ૨૦૦ થી ૨૦૩) "મજિસ્ટ્રેટ સમક્ષની ફરિયાદો" સાથે સંબંધિત છે. ફરિયાદના આધારે કોઈ ગુનાની સંજ્ઞાન લેતો મજિસ્ટ્રેટ, કલમ ૨૦૦ મુજબ, ફરિયાદી અને હાજર સાક્ષીઓ, જો હોય તો, તેમની શપથ ઉપર તપાસ કરવા માટે બંધાયેલો છે. કલમ ૨૦૨માં જોગવાઈ છે કે ફરિયાદના આધારે કેસની સંજ્ઞાન લેતો મજિસ્ટ્રેટ, જો તેને યોગ્ય લાગે, તો આરોપી સામે પ્રક્રિયા જારી કરવાનું મુલતવી રાખી શકે છે અને કાર્યવાહી માટે પૂરતો આધાર છે કે નહીં તે નક્કી કરવાના હેતુસર, કેસની તપાસ પોતે કરી શકે છે અથવા પોલીસ અધિકારી દ્વારા અથવા તેને યોગ્ય લાગે તેવા અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા તપાસ કરાવવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે. કલમ ૨૦૩ મજિસ્ટ્રેટને એ સત્તા આપે છે કે, જો ફરિયાદી તથા સાક્ષીઓના શપથ ઉપરના નિવેદનો (જો હોય તો) અને કલમ ૨૦૨ હેઠળની તપાસ અથવા અનુસંધાનનું પરિણામ (જો હોય તો) વિચાર્યા બાદ મજિસ્ટ્રેટના મત મુજબ કાર્યવાહી કરવા પૂરતો આધાર ન હોય, તો તે ફરિયાદ ફગાવી શકે છે. અધ્યાય ૧૬ "મજિસ્ટ્રેટ સમક્ષની કાર્યવાહીનો પ્રારંભ" સાથે સંબંધિત છે અને કલમ ૨૦૪ મજિસ્ટ્રેટને,

ગુનાની સંજ્ઞાન લેનારા મેજિસ્ટ્રેટના મત મુજબ કાર્યવાહી કરવા પૂરતો આધાર હોય, તો આરોપીની હાજરી સુનિશ્ચિત કરવા માટે, કેસ મુજબ, સમન્સ અથવા વોરંટ જારી કરવાની સત્તા આપે છે.

૧૮. અગાઉના પરિચ્છેદોમાં હું જે જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરી ચૂક્યો છું તેમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ફરિયાદ પ્રાપ્ત થયા પછી મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અનેક માર્ગો ખુલા હોય છે. તે ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને કલમ ૨૦૦ હેઠળ ફરિયાદી તથા હાજર સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવાની કાર્યવાહી કરી શકે છે. ત્યારબાદ, જો તેના મતે આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતું આધાર ન હોય તો તે કલમ ૨૦૩ હેઠળ ફરિયાદ નામંજૂર કરી શકે છે. જો તેના મતે આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતું આધાર હોય તો તે કલમ ૨૦૪ હેઠળ પ્રક્રિયા જારી કરી શકે છે. તેમ છતાં, જો તે યોગ્ય માને તો તે પ્રક્રિયા જારી કરવાનું મુલતવી રાખી શકે છે અને આગળ કાર્યવાહી માટે પૂરતું આધાર છે કે નહીં તે નક્કી કરવાના હેતુસર, તો પોતે જ કેસની તપાસ કરી શકે છે અથવા પોલીસ અધિકારી દ્વારા અથવા તે યોગ્ય માને તેવી અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા તપાસ કરાવવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે. ત્યારબાદ, જો તેના મતે આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતું આધાર હોય તો તે પ્રક્રિયા જારી કરી શકે છે અથવા જો એવો પૂરતો આધાર ન હોય તો ફરિયાદ નામંજૂર કરી શકે છે. બીજી તરફ, પ્રથમ તબક્કે, ફરિયાદ પ્રાપ્ત થયા પછી, મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવાને બદલે કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસ કરવાનો આદેશ

આપી શકે છે. ત્યારબાદ પોલીસ તપાસ કરશે અને કલમ ૧૭૩(૧) હેઠળ અહેવાલ રજૂ કરશે. પોલીસ અહેવાલ પ્રાપ્ત થતાં મેજિસ્ટ્રેટ કલમ ૧૮૦(૧)(બી) હેઠળ ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને તરત જ પ્રક્રિયા જારી કરી શકે છે. પોલીસએ પોતાના અહેવાલમાં ગુનો બન્યો છે કે નહીં તે અંગે જે મત વ્યક્ત કર્યો હોય તેની પરવા કર્યા વગર તે આવું કરી શકે છે. કલમ ૧૭૩ હેઠળનો પોલીસ અહેવાલમાં પોલીસ દ્વારા શોધવામાં આવેલા અથવા બહાર લાવવામાં આવેલા તથ્યો તથા તેમાંથી પોલીસે આંકેલા નિષ્કર્ષો સમાવિષ્ટ હશે. મેજિસ્ટ્રેટ પોલીસ દ્વારા આંકાયેલા નિષ્કર્ષોથી બંધાયેલો નથી અને પોલીસએ આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતું આધાર નથી એવી ભલામણ કરી હોય તોય તે પ્રક્રિયા જારી કરવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે. પોલીસ અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા પછી મેજિસ્ટ્રેટ, પ્રક્રિયા જારી કર્યા વગર અથવા કાર્યવાહી પડતી મુક્યા વગર, મૂળતઃ તેને રજૂ કરાયેલી ફરિયાદના આધારે ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવાનો અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા ની કલમ ૨૦૦ હેઠળ ફરિયાદી અને હાજર સાક્ષીઓના સોગંદપૂર્વકના નિવેદનો નોંધવાની કાર્યવાહી કરવાનો તથા ત્યારબાદ ફરિયાદ નામંજૂર કરવી કે પ્રક્રિયા જારી કરવી તે નક્કી કરવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે. માત્ર એટલા કારણો કે તેણે અગાઉ કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસનો આદેશ આપ્યો હતો અને કલમ ૧૭૩ હેઠળ અહેવાલ પ્રાપ્ત કર્યો હતો, ફરિયાદ સંપૂર્ણપણે લુપ્ત થઈ જાય એવો પ્રભાવ થતો નથી અને તેથી મેજિસ્ટ્રેટને કલમો ૨૦૦, ૨૦૩ અને ૨૦૪ હેઠળ આગળ કાર્યવાહી

કરવામાં અવરોધ થશે નહીં. આ રીતે, ફરિયાદ પ્રાપ્ત થતાં જે મેજિસ્ટ્રેટ કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસનો આદેશ આપે છે અને કલમ ૧૭૩(૧) હેઠળ પોલીસ અહેવાલ પ્રાપ્ત કરે છે, તે ત્યારબાદ ત્રણમાંથી એક કાર્ય કરી શકે છે: (૧) તે એવો નિર્ણય લઈ શકે છે કે આગળ કાર્યવાહી કરવા પૂરતું આધાર નથી અને કાર્યવાહી પડતી મૂકે; (૨) તે પોલીસ અહેવાલના આધારે કલમ ૧૮૦(૧)(બી) હેઠળ ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ પ્રક્રિયા જારી કરી શકે છે; આ તે પોલીસએ પોતાના અહેવાલમાં પહોંચેલા નિષ્કર્ષથી કોઈ પણ રીતે બંધાયેલો રહ્યા વગર કરી શકે છે; (૩) તે મૂળ ફરિયાદના આધારે કલમ ૧૮૦(૧)(એ) હેઠળ ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને કલમ ૨૦૦ હેઠળ ફરિયાદી તથા તેના સાક્ષીઓની સોગંદપૂર્વક તપાસ કરવાની કાર્યવાહી આગળ ધપાવી શકે છે. જો તે ત્રીજો વિકલ્પ અપનાવે, તો તે યોગ્ય માને તો કલમ ૨૦૨ હેઠળ તપાસ ચલાવી શકે અથવા તેની દિશા આપી શકે છે. ત્યારબાદ, પરિસ્થિતિ પ્રમાણે, તે ફરિયાદ નામંજૂર કરી શકે છે અથવા પ્રક્રિયા જારી કરી શકે છે. (જુઓ: એચ.એસ. બેન્સ વિ. સ્ટેટ (૧૯૮૦) ૪ એસ.સી.સી. ૬૩૧.)

૧૯. અભિનંદન ઝા વિ. દિનેશ મિશ્રા, જેનો અહેવાલ (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૭) માં પ્રકાશિત છે, તેમાં એવો પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો કે, કલમ ૧૭૩(૧) હેઠળ એવો અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય કે આરોપી વિરુદ્ધ કોઈ કેસ બનતો નથી, તો શું એવો મેજિસ્ટ્રેટ, જેને તે

અહેવાલ સોંપવામાં આવ્યો હોય, પોલીસ દ્વારા રજૂ કરાયેલા અહેવાલ સાથે અસહમત હોવા પર પોલીસને આરોપપત્ર દાખલ કરવા દિશાનિર્દેશ આપી શકે. આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે પોલીસને આરોપપત્ર રજૂ કરવા દિશાનિર્દેશ આપવા મેજિસ્ટ્રેટને અધિકારક્ષેત્ર ન હતું. મેજિસ્ટ્રેટ માટે પોલીસ અહેવાલ સાથે સંમત થવું કે અસહમત થવું ખુલ્લું હતું. જો તે આ અહેવાલ સાથે સંમત થાય કે આરોપી સામે પ્રક્રિયા જારી કરવા યોગ્ય એવો કોઈ કેસ બનતો નથી, તો તે અહેવાલ સ્વીકારી કાર્યવાહી બંધ કરી શકે. જો તે એવા નિષ્કર્ષે પહોંચે કે વધુ તપાસ આવશ્યક છે, તો તે કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તે અસરનો આદેશ કરી શકે. જો અંતે મેજિસ્ટ્રેટ એવું મતે આવે કે પોલીસ અહેવાલમાં દર્શાવાયેલા તથ્યો ગુનો બને છે, તો અહેવાલમાં વ્યક્ત કરાયેલા પોલીસના વિરુદ્ધ મત હોવા છતાં તે ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે. પોલીસે વ્યક્ત કરેલા વિરુદ્ધ મત હોવા છતાં મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાનો સંજ્ઞાન લઈ શકે છે, એવો મત વ્યક્ત કરતાં અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે મેજિસ્ટ્રેટ કલમ ૧૮૦(૧)(સી) હેઠળ સંજ્ઞાન લઈ શકે.

૨૦. ૧૯૭૭(૪) એસ.સી.સી. જપ્ત માં અહેવાલિત તુલા રામ વિ. કિશોર સિંહ મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, મેજિસ્ટ્રેટે ફરિયાદ પ્રાપ્ત થતા કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસ કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો. પોલીસએ એવો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો કે આરોપી વિરુદ્ધ કોઈ મામલો બનતો નથી. તેમ છતાં, અદાલતે ફરિયાદી તથા સાક્ષીઓના નિવેદનો

નોંધ્યા અને આરોપી વિરુદ્ધ પ્રક્રિયા જારી કરી. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે, જ્યારે પોલીસએ એવો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો કે આરોપી વિરુદ્ધ કોઈ મામલો બનતો નથી, ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટે ફરિયાદના આધારે હોય તેમ મામલાનો સંજ્ઞાન લઈને અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્ય કર્યું હતું. આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે મેજિસ્ટ્રેટે પોતાની સત્તાની મર્યાદામાં રહીને કાર્ય કર્યું હતું અને એમ અવલોકન કર્યું હતું કે મેજિસ્ટ્રેટે કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ તપાસનો આદેશ આપતાની સાથે જ ફરિયાદ સમાપ્ત થઈ જતી નથી.

૨૧. આમ, મારા મત મુજબ, કાનૂની સ્થિતિ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે. મેજિસ્ટ્રેટે કલમ ૧૮૦(૧) ઉપકલમ(એ) હેઠળ મૂળ ફરિયાદના આધારે ગુનાનો સંજ્ઞાન લેવા અને કલમ ૨૦૦ હેઠળ ફરિયાદી તથા તેના સાક્ષીઓની શપથ ઉપર તપાસ કરવાની સત્તા છે. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, યોગ્ય લાગે તો તે કલમ ૨૦૨ હેઠળ તપાસ હાથ ધરી શકે અથવા તે અંગે દિશા આપી શકે છે. તેથી, પરિસ્થિતિ મુજબ, તે ફરિયાદ ફગાવી શકે અથવા પ્રક્રિયા જારી કરી શકે છે.

૨૨. જોકે, વર્તમાન મામલામાં, મારા મત મુજબ મેજિસ્ટ્રેટે કલમ ૧૮૦(૧)(એ) હેઠળ ગુનાની સંજ્ઞાન લેતાં અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્યવાહી કરી હતી, ખાસ કરીને ત્યારે, જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટે પહેલેથી જ 'સી' સંક્ષિપ્ત અહેવાલને ધ્યાનમાં રાખીને વધુ તપાસ કરવાનો આદેશ કર્યો હતો અને

વધુ તપાસનો અહેવાલ મળવાની રાહ જોયા વિના, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સીધા જ કલમ ૧૮૦(૧)(એ) હેઠળ સંજ્ઞાન લેવા આગળ વધી શકતા નહોતા. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે જે પ્રક્રિયા અપનાવી છે તે ત્યારે માન્ય ગણાત, જો એવો આદેશ 'સી' સંક્ષિપ્ત અહેવાલ નામંજૂર કર્યા પછી તરત જ કરવામાં આવ્યો હોત. જોકે, 'સી' સંક્ષિપ્ત અહેવાલ નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો અને મેજિસ્ટ્રેટે વધુ તપાસનો આદેશ કર્યો હતો, તેથી આવી પરિસ્થિતિમાં વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે તેમના સમક્ષ યોગ્ય અહેવાલ રજૂ થાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી જોઈતી હતી. મેજિસ્ટ્રેટ સંહિતાના અધ્યાય ૧૫ હેઠળ મૂળ ફરિયાદના આધારે સંજ્ઞાન લેવા આગળ વધી શકતા નહોતા. ઉપરોક્ત મર્યાદા સુધી, શ્રી ડાગલી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલો સાથે હું સંમત છું.

૨૩. પરિણામે, આ અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે. ફોજદારી રીવિઝન અરજી નં. ૨૧૮/૨૦૧૨માં વિદ્વાન લમા અધિક સત્ર ન્યાયાધીશ, વડોદરા દ્વારા તા. ૧૮મી જૂન, ૨૦૧૪ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ તથા વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તા. ૨૩મી જુલાઈ, ૨૦૧૨ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ, આથી રદ કરવામાં આવે છે. મામલો વિદ્વાન ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ પ્રથમ વર્ગ, વડોદરાની અદાલતમાં પરત મોકલવામાં આવે છે. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ અધિકારીને તેની વધુ તપાસ અંગેનો અહેવાલ રજૂ કરવા કહેશે અને તે અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા બાદ કાયદા અનુસાર આગળની

કાર્યવાહી કરશે. મેજિસ્ટ્રેટ કઈ પ્રક્રિયા અપનાવી શકે તે અંગેની સમગ્ર પ્રક્રિયા હું અગાઉથી જ સમજાવી ચૂક્યો છું. તેમ છતાં, અહેવાલ તપાસ અધિકારી પાસેથી મેળવવાનો રહેશે.

૨૪. હું સ્પષ્ટ કરું છું કે મેં અન્યથા આ મામલાના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કર્યો નથી. મેં માત્ર આ કેસમાં ઉદ્ભવેલા કાનૂની પ્રશ્નની આવશ્યકતા પર જ વિચાર કર્યો છે. નિયમને સંપૂર્ણ કરવામાં આવે છે. સીધી સેવા માટે પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

(જે.બી.પારડીવાલા, ન્યાયાધીશ)

મનોજ

Translation of this Judgement has been provided by M/S

Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.